

Etika utilitarizmu

Slavomír Lesňák

Pojem a delenie

Lat. utilitas – úžitok

„Klasický utilitarizmus – 19.st.

„Jeremy Bentham

„John Stuart Mill

„Henry Sidgwick

„Neoutilitarizmus – po 2.sv. Vojne

„Peter Singer

„Richard Booker Brandt

„John Charles Harsanyi (pôvodne János)

Jeremy Bentham (1748-1832)

.V štyroch rokoch latinská gramatika

.V 12 rokoch na vysokej škole (Oxford)

.15 r. bakalár

.18 r. magister

.Advokát, reformátor práva a spoločnosti

Etika a morálka

· Splýva s psychológiou

· Študoval mechanizmy určujúce ľudské konanie

· Splýva s právovedou

· do súladu vlastné činy s okolnosťami a záujmami iných, s potrebami spoločnosti ako celku

Metodologický prístup

- Vedecký prístup = empirický prístup
- Obraz empirického človeka – anglický mešťan jeho doby
- Všeobecné sklony – láska k peniazom a odpor k práci
- → kalkulácia šťastia
- *Každý človek kalkuluje, jeden prednejšie, druhý menej, ale všetci bez výnimky...*

- Osvietenský prístup: hlavnou úlohou vytvorenie rozumného zákonodarstva

- Zákony a inštitúcie - zodpovedať ľudskej prirodzenosti
- prispievať k zväčšovaniu ľudského šťastia

Základný princíp

Príroda dala ľudstvo do moci dvoch vládcov: pôžitkov a utrpení. Človek môže predstierať, že s nimi bojuje, ale v skutočnosti im zostane navždy poddaný.

Dobrý čin je taký, ktorý je orientovaný na zväčšenie sumy celkového pôžitku, či zníženie sumy utrpenia

· Morálne správny čin je ten, ktorý je v súlade s rozumným osobným záujmom

· Umožňuje vyjadriť utrpenie a trest

· Šanca oprieť sa o reálny základ, uniknúť všeobecným princípom

· Jedinou zárukou na dosiahnutie dohody dvoch strán sporu

· Opieranie sa o objektívne fakty – pôžitky a utrpenia

Nadradenie princípu utility iným princípom

Pr. náboženský asketizmus

*Každé zrnko súčasného utrpenia prinesie tisíce zrn blaha ...
v živote, ktorý príde*

Splýva s požiadavkou hedonizmu – predpokladá väčšiu sumu
šťastia na inom svete

Spoločnosť a princíp utility

Princíp sociálneho atomizmu – každý sociálny jav možno redukovať na jav týkajúci sa výlučne jednotlivcov
→ spoločnosť je fiktívne teleso

Súhrn osobných záujmov jednotlivcov → maximálne šťastie pre všetkých (?!)

Ľudské šťastie a nešťastie – algebrická formula sumy príjemnosti a utrpení

– základ celého súkolia morálky a práva → ako počítat'?

Meranie užitočnosti

·Kvalitatívny utilitarizmus?

- kvality blaženosti neporovnateľné

·Kvalita nešťastia či šťastia – nemerateľné priamo

·Nepriamo: meraním zdroja: peňazí a odporom človeka
·k práci

·Tabuľka 14 príjemnosti a 11 utrpení – kamene každého
·dobrého činu i neresti

·Primitivizmus alebo aplikácia vzťahu tela a duše?

·Ako sa jednotlivé emócie prejavujú vo vonkajších
·príznakoch? (Pulz)

Analýza štruktúry morálneho činu

· Súčasťou zámer, motivácia, pôsobenie podmienok, stupeň ich uvedomenia, stupeň osobnej zaujatosti

· Zámer – myšlienka o následkoch činu pred uskutočnením

· Motív -konkrétny pocit príjemnosti a utrpenia, ktoré očakávame vo vzťahu k budúcemu činu

· Morálny význam – iba následky

· (opačne ako Kant – následky nedôležité, na prvom mieste motívy a zámery)

Zhrnutie Benthamovej etiky

1. Ľudia sa prirodzene usilujú o dosiahnutie slasti a vyhýbajú sa bolesti – východisko pre právo
  - usilovať sa o potešenie a slasť je rozumné a mravne správne,
  - odriekanie potešenia nesprávne a iracionálne
- 2 k rozumnosti jednania a dosiahnutiu slasti – kalkulácia
  - spočítanie všetkých slastí, ktoré nám skutok prinesie
  - a odčítanie bolestí a strastí
  - ak je výsledok kladný, skutok správny a rozumný – dobrý
  - Po kalkulácii viacerých jednotlivcov - dobro pre spoločnosť
- 3 princíp nestrannosti – kalkul platí pre všetkých (i žien)

John Stuart Mill (1806-1873)

· Autor pojmu utilitarizmus

· 1865-68 liberálnym poslancom dolnej komory britského parlamentu

– obhajoba práv robotníkov a žien (O poddanstve žien)

Etika – umenie žiť

Obhajoba učiteľa Benthama

Cieľom nie maximalizácia osobného uspokojenia,
ale uspokojenie čo najväčšieho počtu rozumových bytostí

Túžba oboch - po rozpracovaní **vedeckej** analýzy života
→ podmienka pre vypracovanie noriem a cieľov pre
šťastný život

Výhody: možnosti predvídania

(Mill nepokladá za možné, Bentham áno)

Kritérium kvality šťastia

Rieši v aristotelovskom duchu

Určí tím vyvolených kompetentných sudcov

Ľudia, ktorí spoznali pôžitky všetkých druhov

Človek, ktorý v živote zakúsil oba typy pôžitkov, si sám zvolí vyššie

Nik sa nevráti do stavu nepoznania

Nik kto má svedomie - do stavu egoizmu

Demokratický princíp → elitárstvo

Spoločenská morálka – schopnosť najefektívnejšieho využitia existujúcich pravidiel

Kvalitatívny utilitarizmus

- Namiesto Benthamovho kvantitatívneho:
(Bentham na základe sily, ktorú pôžitok vyvolá, sčítava)
- Duševné slasti hodnotí vyššie ako materiálne
  - Slasti sú rôznej kvality:
    - *Lepšie byť nespokojným človekom ako spokojnou sviňou,
nespokojným Sokratom ako spokojným hlupákom*
- Bentham vidí človeka príliš zjednodušene

Spravodlivé a užitočné

U Benthama užitočnosť dôležitjšia ako spravodlivosť

U Milla: spravodlivé vždy prospešné

nekonzistentnosť teórie

Vychádzať z jednotlivého činu alebo zo všeobecných pravidiel?!

Spoločnosť a jedinec

Osamelý jedinec na brehoch sveta – Robinson

Každého si treba vážiť ako cieľ osebe

Cieľom každého človeka je úloha sebarozvoja,
zdokonaľovanie charakteru

Odmieťa sociálny rozmer individuálnosti

– málo ľudí sa snaží byť excentrickými, čo je hlavným
nebezpečenstvom doby

Človek samým sebou - len nakoľko sa odlišuje
od iných a je nezávislý

Zdroje

·Miedzgová, J.: Klasický utilitarizmus. In Dejiny etického myslenia v Európe a USA.
·Bratislava: Kalligram, 2008, s. 302-329.

·Mill, J. S.: Utilitarismus. Praha: Vyšehrad 2011.

·